

Dišeča vijolica.¹⁾

Spisal Avguštin Šabec.

Jakec, kaj pa ti je danes, da se smehljaš tako zadovoljno ter Angelico in Milico tako porogljivo postrani pogleduješ?»

S temi besedami je nagovoril gospod učitelj Završnikovega Jakca, ki je v družbi Otorepčeve Milice in Poljančeve Angelice ravno pred njim prestopil prag šolske veže in hotel oditi v šolsko sobo.

»Vijolice imam, gospod učitelj, pa še tiste, ki diše,« tako je z nekakim značilnim poudarkom odgovoril Jakec. Jakcu se je to posebno dobro zdelo, da je danes on sam prinesel prve vijolice v šolo, odtod njegov zadovoljni in porogljivi nasmeh.

»Kje si jih pa že dobil, kje?« je vprašal gospod učitelj dalje.

Jakec pripoveduje:

»Ko sem prišel včeraj popoldan iz šole domov, me je poslala mati s pismenim naročilom k stricu. Spotoma, ko sem korakal po stezi ob stričevi trati, se mi je zazdelo, da sem zaduhal prav tak vonj, kakršen je vijolčin. Ker je bilo včeraj že na sopraznik štirideset mučenikov in sem vedel, da ob tem času, če ni prehude zime, že dišeče vijolice cveto, sem začel gledati okolo sebe in iskati zaželenih cvetk. In nisem se varal. Vonj, ki me je opozoril nanje, je v resnici prihajal od dišečih vijolic, ki jih je na stričevi trati cvetelo že nepričakovano veliko. Hitro sem stekel s pismenim naročilom k stricu ter ga oddal. Pa ravno tako urno sem se vrnil do mesta, kjer sem izsledil vijolice ter jih pričel nabirati. Nabrał sem jih precej velik šopek in te vam prinašam danes v šolo.«

Na to je rekel gospod učitelj:

¹⁾ V latinščini: *Viola odorata*.

»Lepo je od tebe, Jakec, da si nabral vijolic in jih prinesel meni v šolo. Dišeče vijolice imam posebno rad. V zahvalo za tvojo pozornost pa hočem to ljubeznivo cvetko še dopoldan opisati v šoli.«

Tretjo dopoldansko uro pa je opisal gospod učitelj dišečo vijolico na ta-le način:

Vijolic raste po naših krajih preko šestdeset vrst, ki so vse, in sicer nekatere po obliki, druge pa po barvi, več ali manj podobne dišeči vijolici. Vse te vijolice pa se ločijo od dišeče vijolice največ po tem, da nimajo tistega prijetnega vonja, ki se z njim ponaša dišeča vijolica. Če jih tedaj približamo nosu, ne občutimo tistega mamljivega vonja, ki je — rekel bi — nekako posebno svojstvo dišeče vijolice. Pa tudi v cvetu je razlika. Tako temnovijoličastih cvetnih lističev kot jih ima dišeča vijolica ne dobimo pri nobeni njeni sorodnici. Cvetni listi so namreč pri drugih vijolicah bledejši, časih tudi čisto beli, rumeni ali raznobarvno pisani. Ljudje imenujejo vse nedišeče vijolice kratkomalo »pasje vijolice«, kar pa ni prav, ker ima le ena izmed vseh vrst to ime in je ravno ta glede svojega cveta dišeči vijolici še najbolj podobna. Vse druge pa imajo imena ali po kraju, kjer cveto, ali pa po drugih okolnostih. Dišeči vijolici pravimo tudi »ljubica«. To ime zasluži pač v polni meri, saj je ni cvetice, nad katero bi se bolj radovali, kot se radujemo ravno nad dišečo vijolico. Če opazujemo samo njeno ponižnost in pohlevnost v rasti, nam že ta nehote v srcu zbuja ljubezen do te ljubke cvetice. Toliko bolj pa se poveča ta ljubezen, če zremo njen krasni, nežni, temnomodri cvet in vonjamo njen prijetni duh, ki vpliva na človeka zlasti v svobodni narodi posebno blagodejno. Kakšno bi moralo tedaj biti človeško srce, da bi ne ljubilo te krasne cvetke! Poleg vseh teh njenih vrlin pa jo moramo radi imeti posebno že zato, ker je zanesljiva napovedovalka pomladi. Če so nas morda to ali to leto druge pomladanske cvetice varale glede prihoda pomladi, se smemo na vijolico že zanesti. V času, ko cvete vijolica pod milim nebom, je zimi gotovo že odzvonilo.

Glede enakosti vonja ima dišeča vijolica več sovrstnic med cveticami. Taka rastlina je nam vsem prav priljubljena lepota cvetica »šebenik«, katere zlatorumeni ali rjavorumeni cveti skoro tako diše kot dišeča vijolica. To krasno cvetico kaj radi gojimo v lončkih na oknih in je znana pod imenom »fajgeljček«. Zaradi njenega, dišeči vijolici podobnega vonja in njenega rumenega cvetja jo nekateri nazivljejo »rumeno vijolico«, kar pa je popolnoma napačno. Šebenikov cvet ima namreč četrrolisten, križu podoben venec ter sodi rastlina v vrsto križnic, medtem ko tvorijo vijolice zase čisto svojo družino in se po svojem, iz petih venčnih listkov sestavljenem cvetu bistveno ločijo od šebenika.

Dišečo vijolico prištevamo tako kot črni teloh trpežnim ali vztrajnim rastlinam. Ko bi vijolica ne bila trpežno zelišče in bi se morala vsako pomlad razviti šele iz semena, bi nikakor ne mogla tako zgodaj spomladi zeleneti in cvesti. Bodoča rastlina se namreč razvije na trpežni koreniki že v zemlji, tako da so njeni listi in cveti ob času, ko se vrne pomlad v naše kraje, že več ali manj popolnoma razviti.

Ako na mestu, kjer rasto vijolice, zemljo nekoliko odkopljeno, zadenemo za en prst ali dva prsta pod zemeljsko plastjo na vijolčno koreniko, ki pa ni nič drugega kot njeno pravo, četudi le podzemeljsko steblo. Na prvi videz se nam zdi, da je ta vijolčna korenika njena korenina, v resnici pa to ni korenina, ampak njeno podzemeljsko steblo, imenovano korenika. Tako koreniko imamo pri večini prvih pomladanskih cvetic, ki jih potrebujejo za svojo rast in za svoj razvoj v zemlji. Da je pa ta korenika res podzemeljsko steblo in ne korenina, izpričuje tudi dejstvo, da se na nji nahaja obilo listnih brazgotin, ki so nastale zaradi že izmrlih listnih in cvetnih pecljev prejšnjih let. Iz tega razvidimo, da mora biti to edino-le podzemeljsko steblo, zakaj pri nobeni rastlini ne poganjajo listi naravnost iz korenine.

Če to koreniko natančneje opazujemo, zapazimo, da je njena rast navadno poševna in z enim koncem nagnjena proti zemeljski površini. To je za rast vijolice velikega pomena. Snov za razvoj bodoči rastlini — njenih listov in cvetov — se nahaja že v tem podzemeljskem stebelu. Na tistem koncu, ki je najbližji zemeljski površini, požene korenika že v zemlji liste in cvete, seveda še vse v prvem razvoju. Da pa rastlinica lažje pribode iz zemlje, ji pri tem ravno pomaga poševna leža in rast korenike. S koncem, kjer se razvija mlada rastlinica, je zaradi poševne rasti podzemeljskega stebela bližje zemeljski celini, zato pa je tudi njena pot v življenje krajša in lažja. Kakor pri črnem telohu, tako umira polagoma tudi vijolčna korenika na svojem nasprotnem koncu. Zaradi poševne njene rasti v zemlji bi se moralo v nekaj letih zgoditi, da bi korenika ne samo pririla do zemeljske površine, ampak bi prirasla vsa nanjo, kar bi bilo seveda rastlini pogin. Da se to ne zgodi, zato skrbe koreninice, ki koreniko kolikor toliko razkajajo in vlečejo in jo tako obdrže v zemeljski plasti. Teh tankih, vlaknatih koreninic se namreč nahaja na koreniki prav obilo.

Na koreniki pa zapazimo dalje tudi nekoliko debelejših pritlik, ki vse izvirajo iz glavne korenike ter se raztezajo in plazijo na vse strani pod zemljo. Tupatam napravijo kolenčaste popke, iz katerih poženo spomladi prav tako kot iz glavne korenike listi in tudi cveti. Na ta način skrbe te pritlike, ki jih je navadno mnogo v družbi, tudi za razmnožitev rastline. Zato opazimo, da se dišeča vijolica jako hitro razmnoži in razraste na enem in tistem mestu.

Iz proti zemeljski površini obrnjene, večinoma vejnate korenike poganja vijolica na dolgih pecljih se nahajajoče, srcu podobne, nazobčane liste. Ti listi so okoloinokolo in tudi spodaj porasteni s kratkimi dlačicami. Pri njihovem dnu jih obdajata po dva blede, majhna lističa. Pravimo jima prilizka. Ko požene vijolica liste in se ti prikažejo na dan, so že popolnoma razviti. Razgrnjeni pa še niso, ampak so trobčasto vkup zviti in to toliko časa, dokler ne doraste njihov pecelj do take višine, da je listu in celi rastlini sploh zagotovljene zadostno solnične svetlobe in gorkote. Ko bi se listi odprli precej, ko pririjejo na svetlo, bi se lahko zgodilo, da bi se posušili zaradi svoje nežnosti in prevelikega izhlapevanja mokrote. Izkušnja

🔱 Kristovo slovo od matere 🔱

namreč uči, da je zvit list proti izhlapevanju bolj zavarovan kot pa razvit. Pa tudi listni peclji niso pri vseh dišečih vijolicah enako dolgi. Zavisno je to od mesta, kjer vijolica raste. Če imajo njeni sosedje kratke peclje, ima ona tudi kratke, če so pa ti dolgi, zrasto tudi vijolici dolgi. Ker potrebuje vijolica kakor vsaka rastlina sploh za svoj obstanek zadostno množino solnčne svetlobe in gorkote, zrasto peclji vsekdar tako dolgi, da se lahko merijo s peclji drugih rastlin, med katerimi raste.

Pri tej priložnosti vam hočem povedati, kakšnega pomena so pri rastlinah listi. To veste, da dobiva vsaka rastlina po koreninah in koreninicah svojo hrano iz zemlje. Ta hrana pa rastlini ne zadošča, ampak privzema rastlina še drugo hrano, ki napolnjuje v obliki ogljikove kisline v ogromni množini ozračje. Pravil sem vam že, da prihaja ogljikova kislina zaradi izdihavanja ljudi in živali, potem potom gorenja in še na druge načine v zrak. Ta ogljikova kislina, ki jo izdihavamo kot svojemu telesu neprijačo, bi napolnjevala ozračje vedno bolj in bolj, in prigraditi bi se moralo, da bi se v zraku nabralo toliko ogljikove kisline, da bi morali vsi ljudje in vse živali zaradi nedostajanja za življenje neobhodno potrebnega dobrega zraka umreti, oziroma poginiti. Da se to ne zgodi, za to skrbe rastline. Ogljikova kislina, ki bi kvarljivo vplivala na nas in živali, če bi jo vdihavali, in je kot take kratkoinmalo ne mara naše telo, je rastlinam nepopisno dobrodošla, tako da bi one brez nje sploh ne mogle obstati. Slastno jo torej rastline vsrkavajo vase, in to nalogo vsrkavanja opravljajo ravno listi. V njih se posrkana ogljikova kislina razkroji v dva dela, in sicer v ogljik in kisik. Ogljik ohrani rastlina za sebe, kisik pa odda v zrak nazaj. Iz tega razvidite, da rastline na ta način čistijo zrak. Umevno vam bo sedaj, da so pri rastlini listi velikega pomena in bi se rastlina brez njih le slabo razvijala ali bi pa celo usahnila.

To je pa tudi vzrok, da so vijolčni listi tako dolgo pecljati, ker morajo peclji skrbeti, da dobe listi poleg zadostne solnčne svetlobe in gorkote tudi zadostno množino le zanj neobhodno potrebne zračne hrane. Človek in živali bi ne mogli živeti brez rastlin in te ne zopet brez človeka in živali.

Povedal sem vam že, da poganjajo listni peclji naravnost iz korenike in prav tako rasto tudi cvetni peclji naravnost iz nje. Dišeča vijolica tedaj nima nadzemskega stebela kot ga ima večina cvetic, ampak je korenika njeno pravo steblo, na katerem se razvijejo listi in cveti, četudi še v zemlji. Kot listni peclji, tako so tudi cvetni peclji jako dolgi in tanki ter stoje med listi, ki jih nekako varujejo pred vnanjimi vremenskimi vplivi. Četudi je vijolica v resnici najzanesljivejša oznanjevalka prelepe pomladi, se tupatam le prigradi, da ji mrzli vetrovi prete s poginom. Pred tem jo ravno varujejo široki srčasti listi, ki popolnoma odevajo njen cvet. Dolgi cvetni peclji imajo pri sredi dva majhna, suličasta krovna lističa in nosijo v vrhu le po en sam cvet, ki je pa za majhno rastlinico razmeroma velik. Cvet je dvostransko someren ali simetričen, to se pravi, če bi ga prerezali po sredi in obe polovici položili drugo na drugo, bi ti popolnoma krili druga drugo. Sestavljen

je cvet iz petih, podolgastojajčastih zelenih čašnih lističev. Ti lističi zapirajo ob času, ko bôde cvet iz tal, notranje cvetne dele in to zaradi tega, da se ti ne pokvarijo zavoljo trde zemeljske skorje in drugih okolnosti. Ko pa doraste cvet, razpoči čaša, in pokaže se pet večjih temnovijolčastih, redkeje belih venčnih listkov. Ti se odlikujejo po svoji krasni barvi in prijetnem vonju, ki ga razširjajo daleč naokrog. Zgornja in stranska dva sta si enaka, spodnji je pa samcat ter prehaja kot največji izmed vseh v neko ukrivljeno cev, ki ji pravimo ostroga. Ta spodnji listič ima nekoliko temnejših žilic, ki kažejo pot v ostrogo. Čemu pa ima vijolica to ostrogo? V nji se nahaja med, ki ga izločata izmed peterih vijolčnih prašnikov spodnja dva, ki kot priveska segata v ostrogo. Sredi petih prašnikov stoji kljukasto ukrivljen peščič. Temnomodra venčna barva in pa daleč naokrog se razširjajoč vonj vabita bučelice in druge žuželke, da pridno obiskujejo vijolico ter nabirajo in srkajo iz ostroge sladki med, ki ga zlasti otroci kaj radi ližejo. Ne morem si pa kaj, da bi vam ne povedal, da ta krasni, opojno dišeči cvet navadno ne donaša nobenega sadu, ampak se kar posuši. V poletnem času šele se prikažejo na rastlini drugi manjši brezvenčni cveti, ki nimajo s pomladanskim cvetom bodisi glede barve in velikosti nikake primere in tudi ne diše. Iz teh neznatnih cvetov, ki pa nimajo tudi nikake ostroge in medu, se šele razvije plod. Ta ima obliko okrogle glavice, v kateri je polno rumenkastega, kaljivega semena.

Dišeča vijolica raste pogostoma po tratih, ob plotih, v mejah in goščah. Posebno ljubi prisojna mesta, ki jih časih popolnoma preraste. Zaradi njene lepe barve in prijetnega vonja jo pa tudi radi sadimo po vrteh.

Skoro neverjetno se nam zdi, da prištevamo tudi dišečo vijolico med zdravju škodljive rastline. Pri srcu pa nam mora biti hudo, da dobimo tudi to ljubko pomladansko cvetico v knjigi strupenih rastlin. A je tako! Če bi použili bodisi cvet, koreniko ali liste, bi nastopili tisti nevarni nasledki kot pri drugih strupenih rastlinah, četudi ne v tako velikih meri. Človek bi pričel bljuvati; obdala bi ga nekaka otožnost in nemir in v glavi bi se mu začelo vrteti. Vijolčni vonj pa, akoravno nam je v prirodi celo krepilen, postane v zaprtih prostorih, zlasti v spalnicah, človeškemu zdravju in življenju naravnost nevaren. Močan duh vpliva tako hudo na naše živce, da nastopi celo smrt, kot nam kaže ta-le dogodek.

V neki vasi je nabrala deklica veliko lepo vzcvetih vijolčnih cvetov. Ko je prišla domov, jih je razložila po kozarcih, jim prilila malodane do vrha vode in vse kozarce postavila v svojo spalnico, češ, prijeten vijolčni vonj bo napolnil spalnico in dobrodejno vplival na njeno zdravje. Deklica je bila namreč na živcih bolna in je neizmerno veliko trpela z glavobolom. V nadi, da ji vijolčni vonj olajša bolečine, je to storila.

Močan vijolčni vonj pa ubožici ni nič pomagal, ampak škodoval, tako da je omedlela in jo je šele smrt rešila neznosnih bolečin.

Ta dogodek naj vam bo v svarilo, da ni dobro in pametno, imeti v sobi, kjer spimo, mnogo močno dišečih cvetočih rastlin, ker njihov duh slabo vpliva na naše živce in zdravje.

Akoravno je dišeča vijolica sovrstnica človeškemu zdravju in življenju škodljivih rastlin, jo imamo vseeno radi ter ostane med cveticami v resnici naša ljubica. In zakaj tudi ne? Njeno krasno cvetje, njen opojni vonj ter njena ponižnost jo povzdigujejo nad vse druge cvetice, tako da ni le kraljica suščevega cvetja ampak cvetja sploh. Zaradi teh vrlin pa je in ostane tudi med vsemi cveticami ljubica človeškega srca.

Na čakališču.

Spisal Ivo Trošt.

Lisica izgubi dlako, a nikdar ne navade. To je dobro vedel Gornikov Drago in zato zapisal zvitorepki poslednje zdravilo: smrt. Kdo bi se tudi ne jezil? Pobrala je iz kurnika najlepše jarčice, prišla poleti o belem dnevu naravnost na dvorišče, se zapodila med piščeta in odnesla največje svojim mladičem v goro, kakor da ima kje zapisano, kdo mora dajati najslastnejše prigrizke nje zarodu, ki itak ne bo za drugo nego večinoma za škodo.

Smrt je obljudil Drago predrzni tatici, smrt s svincem.

V gori je skrbno poiskal njeno bivališče, zabil in zazidal s kamenjem vse vhode in izhode njenega gradu, le pred enim je sklenil čakati s puško, in sicer tedaj, ko bo vedel zagotovo, da je tatica doma.

Lisica je zvitá kakor le malokateri človek, zvitá ko kozji rog; zato ukane tudi človeka. Morda je celo zavohala Dragove pogubne naklepe in skrivoma zvedela, kaj jo čaka; vendar se ni bala. »Se že izmotam tako ali drugače,« si je mislila in nadaljevala svoje rokovnjaštvo, da ji je vsa vas obetala zlo. Tu je kradla golobe, tam jajca; ondi pobasala raco, pri tem sosedu gos, pri onem petelina, da je celo na zadnjo uro pozabil zakokodakati. Celó s psom se je spoprijela za hlevom na koncu vasi.

Neke sobote zvečer je potekel njen obrtni list v rokovnjaštvu. Gornikov Drago je namreč tako določil in še zabil poleg vrat na skedenj dolg žrebelj, kjer se bo za silo osušila nje koža, dokler je ne pobere kožar in odda krznarju.

Drago je ovohal vse natanko, da je tetka odnesla popoldne za malico družini mlado račico, ki jo je vzela pri potoku brez vprašanja, čigava je. Vedel je mladi lovec, da je šla z njo naravnost domov k mnogoglaví, le malokdaj ugnani in nikdar siti družini. Tedaj se dvigne kakor sodnik, ko je izrekel smrtno obsodbo, vzame puško, jo skrbno ogleda, če je prav nabita, si pripaše še pas s patroni, napolnjenimi s samimi smrtonosnimi jagli,